

Черемшина Марко

Автобіографія

Моя біографія

Моїй дружині Наталії.

Мої дедя, Юрій Семанюк, родились в році 1846 в численній сім'ї, бо мали п'ять сестер і двох братів і їх дедя Стефан не мали стільки поля, щоби усіх дітей пообвіньюватияк слід. Дедя бралися добре науки в сільській школі і для того дід Стефан трібував їх вивчити якого ремісла і дав їх на науку до церковного маляра, а коли ця наука дуже барилася, відобрав від малярства і дав на наука до дяка, бо дедя мої вже змалку мали гарний сопрановий голос, який опісля перейшов у тенор. Дяківства учились мої дедя майже у кожного дяка в кожному селі у горах від Путилова до Жаб'я. При науці дяківства в Путилові мої дедя звернули були своїм голосом на себе увагу Юрія Федьковича, що полюбив дуже голос мого деді, і сам любив дуже співати.

Федькович майже щодня кликав до себе мого дедю і учив їх співати світських та церковних пісень, давав їм із своєї бібліотеки книжок до читання і взагалі опікувався, як своїм молодшим братом.

Дедя віддячувались великим приятельством і прив'язуванням до Федьковича, за яким – як опісля казали – штрикали були б у вогонь і з яким варт було жити та умирати.

Після своєї довгої мандрівки гірськими селами дедя вернулися опісля до села Кобак, в Косівському повіті, і оженились, беручи собі за дружину у Дмитра і Насті Олексюків їх доньку Анну.

З деді Юрія і нені Анни прийшов я на світ 13 липня 1874 року, і після року колиски взяли мене на виховання до себе на Заліську гору дід і баба – Дмитро і Настя Олексюки, які піклувались мною через шість літ. Дід Дмитро Олексюк, в селі званий Микетюком, був то правовірний гуцул, дуже доброго серця господар ще з первісною простотою, бо не вмів читати й писати, у війську не служив, орав ще дерев'яним плугом, їздив тільки волами, святкував усі, ходьби і найменші, свята, вірив у відьми та лісовиків, добре вгадував лиху і добру погоду, нікому не каламутив води і приймав на нічліг всякого, хто тільки того собі забажав. Газди з газдинями, доньками або синами з Брустур, з Жаб'я, з Ворохти, та Гриняви, з Довгополя, Густерик, Ріжна, з Ясенева; Яворова та Криворівні, їдучи верхом з набором на доли, щоб замінити скором та посудину на хліб, все повертали до мого діда на ніч, і майже щоночі ночувало у дідовій хаті десять, а не раз і двадцять осіб. Дід і баба гостили їх вечерею і сніданком, а дуже часто приносили горілки і частували гостей.

Дід дуже любили з гостями набуватися та й хоть розповідати, та хоть хоть слухати оповідань про давнину, як Черемошем ішла турецька границя, про якогось лихого ката

Гурського, про великого богатира вірменина Ромашка, про татарів, про лісових божків і духів, про брахманський великдень, Асафатову долину, відьми та чугайстра, про Каньовського, про чудне зілля і таке інше. Дід уміли красно грати на флюярі і по вечері грали, а гості співали і танцювали, ще і бабу і мене брали в танець і вивчили були мене танцювати гуцулки, аркана і гайдука з присядами. Як лучився коли день, що у діда не було гостей, то дід були дуже сумні, навіть не сідали вечеряти за стіл, але вечеряли з бабою і зі мною на давиці, під полицями, сидячи на малім стільчику. Ще я був малим приземком, як дід і баба справили мені всю парубоцьку ношу і капелюх з павами і онучі крашені і нараквиці вовняні та й брали мене до церкви, а не раз до містечка Кут або Косова. Я пропадав за дідом, та за його казками та співанками, та грою на флюярі, та за тими бадіками і вуйками, що у діда ночували і в гості повертали і так красно та весело та любо набувались, красну бесіду мали, мене вихвалювали, теплими долонями гладили, баранчиками та пукавками в бринзі топленими та денцівками, та сурмами обдаровували, красних співанок співали, хату аж до сволоків веселили.

Я любив діда і бабу, а як дід мене любили, повидів я тоді, як управа Кобацької школи візвала діда, щоб мене вписав до школи. Дід три дні не їли та й поплакували, а четвертого дня мене до школи самі відвели. Школа була далеко, і дід мене все водили і напротив мене виходили. Азбуки учив мене учитель Колцуняк, батько Марійки Колцувняківної, авторки "Настрічу сонцю золотому", чоловік лагідної вдачі, який нікого не бив у класі. Опісля учили мене учителі: Пасічинський і Руговський, які любили бити прутом, коли хто не вмів свого завдання. У вищих сільських класах учив мене управитель Кобацької школи Омелян Казієвич. Се була душа не чоловік. Учив мене приписової науки, а крім неї ще німецької мови так, як свого сина, і довів до того, що я говорив плавно німецькою мовою і читав німецькі повісті, які він для мене випозичував від місцевого пароха отця Петра Стефановича.

Деся коли я був в другій або третій сільській класі, мої дедя і неня перенеслися з молодшим братом Василем і наймолодшою сестрою Єленою на гору до діда і тут в окремій кімнаті замешкали та й мене від діда силоміць відобрали, кажучи, що дід дуже мене розпестили і нічого доброго не навчили. Із-за того дід загнівалися були на дедю і спересердя продали ліс Цухонів кутському господареві лишень тому, щоби моему дядеві і моїй нені того гарного лісу з оленями, сарнами і орлами не оставляти по собі в спадщині. Із-за того лісу дедя з дідом не могли вже помириться і розумерлися в гніві.

Дедя виділи, що я слабого організму і до фізичної роботи непридатний, для того просили управителя Казієвича, щоби мене приготував до гімназії. Управитель Казієвич учив мене дуже ревно, навіть ночами, у своїй канцелярії. Дедя мали дома дві шафи повні книжок і піддаючи мені по книжці, казали вечорами читати ті книжки голосно при вуйках і дедевих знайомих. Читалося "Дністрову русалку", "Правду" за рік 1869, Федьковича, "Марусю" Квітки, Вовчка і видання "Просвіти" і якісь російські книжки, від місцевого пароха ви зичені. При тому читанню вуйки пригадували собі дещо цікавого із свого життя і оповідали годинами, чим рівно ж і я переймався. Коли читано книжки Юрія Федьковича, дедьо мої не могли нахвалитися того свого тезка і

розповідали про нього, як то він не раз співав у церкві в Путилові так сильно, що всі гудзику у його кабаті потріскали і попадали, начеб їх ножицями обтято, — як Федькович на святвечір все своє оточення частував усіма стравами і горілкою та медом, а навіть худобу та й кури заливав горілкою, — як всі свої гроші роздавав вбогим або брав дедю і дяка Никифора Розбіцького до Вижниці і тут купував книжки та гердани та коні вороні. Не раз сходив з Путилова дяк Розбіцький і приносив дедеві листи від Федьковича, і я бачив, як дедя тими листами захоплювався і, читаючи їх, не раз плакали від радості та з великої зичливості.

— Ото в мене раз чоловік, то золота душа, — казали дедя.

— З ним не нажився би, ні набувся би, ні наспівався би, ні наговорився би, — то нема понад того чоловіка на гори і доли.

Того року, в якому Федькович помер, зійшов був Розбіцький до мого деді і розповідав дедеві про останні дні життя поета. Оба плакали, як діти, над тою втратою, а дедя нарікали на Розбіцького, що не дав їм знати про недугу і смерть Федьковича. Мої дедя були на свій час і селянський стан досить очитані, любили все, що гарне і добре, любили багато читати, а навіть самі брались принагідні вірші писати, були дуже вразливі на чуже нещастя і на всяку кривду і хотіли дуже, щоб мені, слабовитому хлопчині, не доводилось переживати тверду мужицьку долю, але щоб я пішов у школи і добився якогось легшого хліба, чим мужицький.

І повезли мене до польської гімназії, в Коломию, про що я згадую в новелі "Як дим підіймається". Я не вмів говорити по-польськи і спершу дуже бідував у гімназії, а особливо знеохочувався я дуже, коли професори, натякаючи на мою мужицьку ношу в нижчій гімназії, цвіркали мені в очі, що я повинен скинути хлопську одіж і в сюртук убраться, або залишити школу і піти гній возити. Я швидко поборов труднощі мови і вже від першого півроку був відзначаючим через всю гімназію.

...

Понабиравши багато платних лекцій, я до пізньої ночі відбував ті лекції і не мав часу висиджувати на тодішніх тайних зборах кружка шкільних товаришів, які в дійсності не були тайними і на яких тільки багато курилося, а навіть горілкою попивалося. Зате визичував я з того кружка книжки і сам собі пронумерував "Житте і слово", "Зорю", "Дзвінок" і "Буковину". У гімназії зазнайомився я з цілою нашою літературою від договорів з греками та Даниїла Заточника – до Франка і Чайченка. Дуже велике враження зробили тоді на мене: Шевченко, Франко і думи та народні пісні у збірнику Головацького. Крім того, я захоплювався дуже Гомером, Шекспіром, Словацьким, Шіллером і Гоголем. По maturі поїхав у Відень на медицину. До Відня вибрався я з малими грішми і, не могучи вписатись на такий дорогий факультет, як медицина, я вписався на факультет правничий, хотя й до науки права я не мав охоти. Права учився я у Відні для хліба, а більше займався літературою та просвітою.

...

Я присався до гарної бібліотеки січової і університетської "Общества студентов из России", і так далеко зачитувався в красному письменстві німецькому і російському, що

майже нерадо заглядав до римського та німецького права. Тодішній січковий сенсор доктор Євген Левицький, чоловік всесторонньо очитаний, виловив нам елементарний буквар суспільної економії і велів читати Мирного: "Хіба ревуть воли..." та Чернишевського "Что делать?", — які тоді на мене зробили сильне враження.

...

Я забігав крадькома до красного письменства та симпатизував зі школою, якої осередок концентрувався тоді довкруги монахівської "Jugend". Я писав тоді поезії в прозі до "Буковини" і малі ескізи до "Дзвінка" (під псевдонімом Марко Черемшина), а критичні огляди до "Зорі" (під псевдонімом Марко Легіт). Коли засновано "Літературно-науковий вісник", я, за порадою Івана Франка, виступив у ньому із своїми новелами з мужицького життя та рівно ж, за порадою Франка, залишив поезію в прозі. В гімназії, де о другій або третій класі, став я крадькома писати вірші. На шевченківських вечорницях та концертах радо брав я на себе відчити про творчість Шевченка, а де о п'ятій чи шостій класі відважився я був вислати до "Буковини" в Чернівцях (редагував її тоді Осип Маковей) своє оповідання "Керманич", яке Осип Маковей напечатав в числі 73-74 "Буковини" з дня 3 і 4 квітня 1896 року. Осмілений тою подією, я написав драму в 5-тих діях "Несамовиті" і вислав на конкурс Виділу краєвого у Львові. Драма та премії не одержала... На літературному тлі переписувався я з Франком і Маковеем, та вся та переписка в часи світової війни пропала.

...

Нарешті забрався я також до правничої науки і, покінчивши права, вступив до Віденського суду на судеську практику. Та побачивши, що там на посаду судді треба ждати найменше 25 літ, я переписався на адвокатуру і прийняв місце конципієнта у адвоката д-ра Миколи Лагодинського серед улюблених зелених гір в Делятині. Тут перебував я шість років і займався січовою організацією та просвітою. В кожному селі знала мене і мала дитина, мужики мене дуже полюбили, і тому легко прийшлося мені заступатись двічі за кандидатуру моего шефа на посла в парламент. Приноровлюючись до порішення управи радикальної партії в році 1912, отворив я адвокатську канцелярію в Снятині, де і досі заступаю мужиків перед судом та різними властями.

З Федьковичем особисто я ніколи не був знайомий. Франка подивляв я за його великий розум, а любив "Зів'яле листя" та його повісті і драму. З М. Драгомановим я не листувався і не зазнайомився особисто. Гімназистом я не був близько знайомий із радикальною партією в Коломиї, а етнографічних матеріалів не збирав, бо сам був тим матеріалом, пересякнувши наскрізь народними піснями та казками із самого малку. Я виріс серед співанок, казок та сопілок, вдихав їх в себе і видихав ними. Дедя, відобравши мене від діда, виділи, що я до твердої роботи нездібний і, крім до школи, посилали мене також худобу пасти лісами, і тут я з пастухами до смерік та дубів виспівував то все, що у діда навчився і що від других пастухів переймив був...

Дня 24 січня 1914 року одружився я з молодого, гарною дівчиною Наталією Карпюк у Снятині.

...

Батько мій безмежно любив мене, тому великого болю завдала мені смерть батька, якого насамперед побили були із-за рушниць румуни, а весною 20 лютого 1920 року убила кагла. Мого брата Василя втратив я перед 22 роками, а убила його здоров'я і життя військова цісарева служба. Ще живуть до якоїсь години мої мати та сестра Елена. Коли весною 1919 року румуни мали заняти Покуття, а я з делегацією станіславською виїхав до них для переговорів, щоби заждали, аж наше військо само уступиться, і щоби не прийшло до проливу крові, румуни задержали нас через цілу ніч, а з світанком заграбили нам наш віз з кіньми, казали нам вертати пішки до Снятина наперед їх війська, уставленого в розстрільну, і розпочали наступ. Кулі дзвеніли нам попід пахи, і тоді я кинувся у придорожній рів з водою і перележав тут у студеній воді з годину та із тої перестуди занедужав на нирки і досі з тої упертої недуги вилічитись не можу. Це осталось мені на спомин...

...

Стільки з моєї автобіографії, а з автопортрету ще такий рисунок: середнього росту, кругла стать, хід енергійний і ще ритмічний, але за маєтками не біжу і не пропадаю. Твар під високим чолом ділиться на дві половини: одна весела промінна, а друга сурова і понура та темна, як ніч. Очі міняться - раз голубі, раз зелені. Незабаром підуть за ними мої ще темні брови та й стануть мінитися так, як мій чупер став сивіти. Ніс середній, а губи широкі, як у негра. Ноги дрібні, бо покинули постолі і забагли черевиків, здебільша такий я зверху, а з середини пустий, як попсований мужик: скептик до філософії, ентузіаст до мистецтва, природи і всього, що гарне. Більше пасивний, чим активний, хоть живо і невгавно шукаю, але не борець я. Швидко запалююсь, але і швидко остигаю. Нечестолубивий, але свободолуби вий. Не терплю ніякого ярма. Не люблю ні чисел, ні математики, ні грошей, признаю потребу грошей, бо треба їх і моїй сім'ї і треба їх було, щоб з австрійської бранки викупитися та й щоб довги віддавати та й буйно жити. Дедя і німці у Відні навчили мене бути таким, щоб люди могли на мене здатись. Не чую ненависті ні до нікого, хіба до гієн, вовків і шакалів. Люблю лютість гарячу, як вогонь, таємничу, як море, принадну, як весна, гнівну, як грім у хмарах. Коли б мені дозволено було перемінитись у птаха, то вибрав би я собі жайворонка. Люблю місячні ночі, непрохідні ліси, високі гори. Люблю поезію писану і неписану, мальовану і немальовану. Люблю ритм зір на небі і голос життя на землі. Але лютий я на все, що погане, брехливе і жалом кривди кусає.

Примітки:

Дедя - тато, батько

Пообвінювали - наділили

Трібувати - пробувати

Газда, газдиня - господар, господиня

Флояр - сопілка

Нараквиці - рукавиці

Кабат - мундир

Гердан - вишивка бісером

Сеніор - тут у значенні керівник

Конципієнт - помічник

Кагла - заслонка в димарі

Чупер — чуб